यत्तु स्यादुत्कीर्त्तनमनेकधा। उपालम्भस्वरूपेण तत् स्यादर्थविशेषणम्२०। प्रोत्साहनं२१ स्यादुत्साहगिरा कस्यापि योजनम्। साहाय्यं२२ सङ्कटे यत्स्यात् सानुकूल्यं परस्य च। अभिमानः२३ स एव स्यात् प्रश्रयादनुवर्त्तनम्२७। अनुवृत्तिः भूतकार्य्याख्यानमुत्कीर्त्तनं२८ मतम्। याच्ञा२९ तु क्वापि याच्ञा या स्वयं दूतमुखेन वा। परीहार३० इति प्रोक्तः कृतानुचितमार्जनम्। अवधीरितकर्त्तव्यकथनन्तु निवेदनम्३१ प्रवर्त्तन३२न्तु कार्य्यस्य यत्स्यात् साधुप्रवर्त्तनम्। आख्यानं३३ पूर्ववृत्तोक्तिर्युक्ति३४रर्थावधारणम्। प्रहर्षः३५ प्रमदाधिक्यं शिक्षा स्यादुपदेशनम्३६" लक्षितानि।

नाट्योक्ति स्त्री नाट्ये उक्तिर्विशेषोक्तिः। लौकिकप्रसिद्धार्थकशब्दान्तरेण नाट्ये पदार्थान्तराणामुक्तौ तथा च केषाञ्चित् शब्दानामन्यार्थे पारिभाषिकत्वं नाट्ये ज्ञेयम् सा च सा०द० निर्णीता यथा

"अश्राव्यं खलु यद्वस्तु तदिह स्वगतं१ मतम्। सर्वश्राव्यं प्रकाशं२ स्यात्तद्भवेदपवारितम्३। रहस्यन्तु यदन्यस्य परावृत्य प्रकाश्यते। त्रिपताककरेणान्यानपवार्य्यान्तरा कथा। अन्योन्यामन्त्रणं यत्स्याज्जनान्ते तज्जनान्तिकम्४। किं ब्रवीषीति यन्नाट्ये विना पात्रं प्रयुज्यते। श्रुत्वेवानुक्तमप्यर्थं तत्स्यादाकाशभाषितम्५। दत्तां सिद्धाञ्च सेनाञ्च वेश्यानां नाम दर्शयेत्। दत्तप्रायाणि वणिजां चेटचेट्योस्तथा पुनः। वसन्तादिषु वर्ण्यस्य वस्तुनो नाम यद्भवेत्। नाम कार्य्यं नाटकस्य गर्भितार्थप्रकाशकम्। नायिकानायकाख्यानां संज्ञाप्रकरणादिषु। नाटिकासट्टकादीनां नायिकाभिर्विशेषणम्। प्रायेण ण्यन्तकः साधिर्गमेः स्थाने प्रयुज्यते। राजा स्वामीति देवेति भृत्यैर्भट्टेति चाधमैः। राजर्षिभिर्वयस्येति तथा विदूषकेण च। राजन्नित्यृषिभिर्वाच्यः सोऽपत्यप्रत्ययेन च। स्वेच्छया नामभिर्विप्रैर्विप्र आर्येति चेतरैः। वयस्येत्यथ वा नाम्ना वाच्यो राज्ञा विदूषकः। वाच्यौ नटीसूत्रधारावार्य्यनाम्ना परस्परम्। सूत्रधारो भवेद्भाव इति वै पारिपार्श्विकः। सूत्रधारो मारिषेति हण्डे इत्यधमैः समाः। वयस्येत्युत्तमैर्हंहो मध्यैरार्य्येति चाग्रजः। भगवन्निति वक्तव्याः सर्वैर्देवर्षिलिङ्गिनः। वदेद्राज्ञीञ्च चेटीञ्च भवतीति विदूषकः। आयुष्मन् रथिनं सूतो वदेत् तातेति चेतरः। वत्स पुत्रक तातेति नाम्ना गोत्रेण वा सुतः। शिष्योऽनुजश्च वक्तव्योऽमात्य आर्य्येति चाधमैः। विप्रैरयममात्येति सचिवेति च भण्यते। साधो इति तपस्वी च प्रशान्तश्चोच्यते बुधैः। अगृहीताभिधः पूज्यः शिष्याद्यैर्विनिगद्यते। उपाध्यायेति चाचार्य्यो महाराजेति भूपतिः। स्वामीति युवराजस्तु कुमारो भर्तृदारकः। सौम्य भद्रमुखेत्येवमधमैस्तु कुमारकः। वाच्या प्रकृतिभीराज्ञः कुमारी भर्तृदारिका। पतिर्यथा तथा वाच्या ज्येष्ठमध्याधमैस्त्रियः। हलेति सदृशी प्रेष्या हञ्जे वेश्याऽर्जका तथा। कुट्टिन्यम्बेत्यनुगतैः पूज्या च जरतीजनैः। आमन्त्रणैश्च पाषण्डा वाच्याः स्वसमयागतैः। शकादयश्च सम्भाष्या भद्रदत्तादिनामभिः। यस्य यत्कर्म शिल्पं वा विद्या वा जातिरेव वा। तेनैव नाम्ना वाच्योऽसौ ज्ञेयाश्चान्ये यथोचितम्"। "अमरे तु वासुराचार्यस्तु मारिषः" वासुरधिकः पठितः।

नाड पु० नाल+लस्य ड। नालशब्दार्थे अमरः।

नाडपित् न० कण्ठाश्रमो "शकुन्तला नाडपित्यप्सरा भरतं दधे" शत०ब्रा० १३।५।४।१२ "नाडपिति स्थाने कण्वाश्रमे" भा०। [सा०ति० नाडीशब्दे दृश्यम्।

नाडि स्त्री नल–इन्। नाड्याम् "कुहूः स्युः सप्त नाडयः"

नाडिक न० नाड्यां हितं ठक्। कालशाके भावप्र०तत्र स्त्रीत्वमपि "कृमुम्भं नाडिकाशाकं वार्त्ताकुं पूतिकां तथा। भक्षयन् पतितस्तु स्यादपि वेदान्तगो द्विजः" ति०त०। अत्र नालिकाशाकमिति पाठान्तरम् श्वेतकलमीति तदर्थ इति कल्पतरुः।

नाडिका स्त्री नाडी+स्वार्थे क। नाडीशब्दार्थे

नाडिकेल पु० नारिकेल+रस्य डः। नारिकेले भरतः।

नाडिचीर न० नाडी चीरमिव। १नल्यां २निर्वेष्टने हारा०।

नाडिन्धम त्रि० नाडीं नलीं धमति ध्मा–खश् ह्रस्वश्च। १स्वर्णकारे अमरः। उच्चनीचाधिरोहणात् मुहुर्मुहुर्निःश्वासैर्नाडीं धमनं धमति ध्मा–खश्। उच्चनीचाधिरोहणेन २श्वासकारके त्रि० "कथं नाडिन्धमान् मार्गान्" भट्टिः। [पानकर्त्तरि।

नाडिन्धय त्रि० नाडीं धयति धे–खश् मुम् ह्रस्वश्च। नाडी-

नाडिपत्र न० नाडिप्रधानं पत्रमस्य। नाडीचे शाकभेदे

नाडी स्त्री चु० नल–गन्धे अच् लस्य डः। चु० नड–भ्रंशे अच् वा गौरा० ङीष्। सिरायां कायस्थसिरास्वरूपभेदादिकं भावप्र० उक्तं यथा

"अथ सिरामाह सन्धिबन्धनकारिण्यो दोषधातु